

GELİŞMELERİ KAÇIRMA KORKUSU VE DINDARLIK: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA

Mehmet Emrullah DURAN*

Öz

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. 2024'ün Mart ayında gerçekleştirilen araştırmaya Konya'da bulunan üniversitelerde okuyan 377 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma verileri anket tekniğiyle toplanmış ve anket formunda Kişisel Bilgi Formu, Gelişmeleri Kaçırma Ölçeği ve Dini Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Veri analizinde Pearson Korelasyon Analizi ve T Testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık arasındaki ilişkinin negatif yönde güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, dindarlık puanları yükseldikçe gelişmeleri kaçırma korkusunun azaldığı tespit edilmiştir. Gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlığın alt boyutları biliş, duygu, davranış ve ilişki arasındaki ilişkinin negatif yönde güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları yaş ve yaşam yeri değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin dindarlıkları ise cinsiyet, yaş ve yaşam yeri değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelişmeleri kaçırma korkusu, Dindarlık, Üniversite öğrencileri.

Fear of Missing Out and Religiosity: A Quantitative Research on University Students

Abstract

In this study, the relationship between university students' fear of missing out and their level of religiosity was examined. 377 students studying at universities in Konya participated in the research conducted in March 2024. Within the scope of the purpose of the research, the relational scanning model was used. Research data were collected by survey technique and Personal Information Form, Missing Developments Scale and Religious Attitude Scale were used in the survey form. Pearson Correlation Analysis and T Test were used in data analysis. As a result of the research, it was determined that the relationship between the fear of missing out and religiosity was negatively strong and statistically significant, and as religiosity scores increased, the fear of missing out decreased. It was determined that the relationship between the fear of missing out and the sub-dimensions of religiosity, cognition, emotion, behavior and relationship, was strongly negative and statistically significant. It was found that university students' fear of missing out showed statistically significant differences according to age and living place variables. In addition, it was determined that the religiosity of the students showed statistically significant differences according to gender, age and living place variables.

Keywords: Fear of missing out, Religiosity, University students.

*Dr., Selçuk Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı, emrullahduran@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9952-5103>

1. Giriş

Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi için beslenme, barınma ve güvenliklerini sağlama gibi temel ihtiyaçlarından birisi de iletişimidir. İnsanlık tarihinin her döneminde kişiler birbirleriyle iletişim kurmuşlar ve bu iletişimi sağlama yöntemleri zamanın şartlarına göre sürekli değişerek gelişme göstermiştir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren internetin yaygınlaşmaya başlaması ve akıllı telefonlarla birlikte sosyal medyanın ortaya çıkması günümüz insanlığının iletişim kurma yöntemlerini önemli ölçüde etkilemiştir (Tanhan vd., 2022). Sosyal medya kullanıcıları için hem hızlı ve sürekli bir iletişim, etkileşim kurmaya olanak sağlarken hem de kurulan bu iletişimin bir bağımlılığa evrilerek onların psikolojik sağlıklarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda değerlendirilen gelişmeleri kaçırma korkusu kişinin diğer bireylerin deneyimledikleri güzel ve heyecanlı aktivitelerden sürekli haberdar olmayı istemesi ve bununla ilgili devamlı kaygı yaşamaması olarak tanımlanmaktadır (Przybylski vd., 2013). Ayrıca bireyin sürekli telefonunu kontrol etme ihtiyacı hissetmesi, günün çoğu zamanını çeşitli alışveriş uygulamalarında geçirmesi, haber sitelerini sık aralıklarla kontrol etme isteği ve bütün sosyal medya platformlarında yer almak için büyük bir emek harcaması da sosyal gelişmeleri kaçırma korkusu kapsamında değerlendirilmektedir (Hodkinson, 2016).

Gelişmeleri kaçırma korkusu literatürde genel olarak Fear of Missing Out’un kısaltılmış hali olan “FoMO” olarak kullanılmaktadır (Hato, 2013). Burada ifade edilen korku bir şeyden ürkme veya çekinme değil bireyin herhangi bir zorunluluk durumu olmamasına rağmen kendisini o şekilde davranma mecburiyetinde hissetmesine yol açan yüksek düzeyde ki kaygı bozukluğudur (Argan vd., 2018). Gelişmeleri kaçırma korkusuna yol açan etmenlerin başında kişinin merak duygusu ve memnun olma duygusunu tatmin etme arayışı vardır. Çünkü insanlar çevrelerinde gerçekleşen olaylara ve diğer bireylerin yaptıkları şeylere karşı duydukları meraklarını yönetemeyerek düşünce ve davranışlarını etkileyecek ölçüde kaygı bozukluğu yaşamaları ve bu merak duygusunu gidererek memnun olamaya çalışmaları gelişmeleri kaçırma korkusuna neden olmaktadır (Przybylski vd., 2013). Bireylerin toplumdan ve sosyal ortamlardan dışlanmaları hem onların iletişim kurma ihtiyaçlarını giderememelerine hem de yüksek düzeyde stres ve kaygı yaşamalarına neden olarak kişilerin gelişmeleri kaçırma korkusu yaşamalarına yol açmaktadır (Tanhan vd., 2022).

Gelişmeleri kaçırma korkusuna sebep olan diğer bir faktör de bireyde bulunan her şeyin en iyisi ve en güzelini alma kaygısının yol açtığı yüksek stres durumudur. Kişiler birçok mobil alışveriş uygulamaları ve sosyal medya da yer alan onlarca seçenek arasında hem tercih yapabilmek hem de yaptığı seçimden daha sonra pişmanlık yaşamamak için vakitlerinin büyük çoğunluğunu bu tarz platformlarda verimsizce kullanma alışkanlıkları onların gelişmeleri kaçırma korkusu yaşamalarına yol açmaktadır (Milyavskaya vd., 2018). Diğer taraftan literatürde gelişmeleri kaçırma korkusunun belirtileri olarak kişinin sürekli telefonla, sosyal medya araçlarıyla, alım satım yapılan uygulamalarla ve haber platformlarıyla meşgul olması, akıllı cihazlarının şarjı bitecek endişesi duyması ve araç kullanırken, yemek yerken, tuvalette ve diğer insanlarla iletişim halindeyken bile ilgili uygulamaları takip etmek yer almaktadır (Russell, 2020). Bununla birlikte gelişmeleri kaçırma korkusunun bireylerde yol açtığı sonuçlardan bazıları olarak odaklanma sorunları, uyku problemleri, sağlıksız ve aşırı beslenme, görev ve sorumlulukları aksatma, yüz yüze iletişimde başarısızlık, sürekli tedirgin ruh hali ve gerçeklik algısının yitirilmesi sayılabilir (Milyavskaya vd., 2018).

Din kişinin hem yaratıcısı ile ilişki kurmasını sağlamak için hem de bireyin özünü keşfetmede ve dünyaya gelme amacını, görevlerini ve sorumluluklarıyla ilgili bilgiler vermektedir (Aydın, 2000). Dindarlık ise kişi tarafından dinin inanılmasını ve yapılmasını istediği şeylerin benimsenme derecesidir (Hökelekli, 2016). Bireyin ailesi, cinsiyeti, yaşı, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu dindarlığını etkileyen faktörlerdendir (Kurt, 2009). Gelişmeleri kaçırma korkusunun din ve dindarlıkla ilişkisi onunla başa çıkabilme bağlamındadır. Din ve maneviyat bireyin bedensel ve ruhsal sağlığına zarar

verecek her türlü zararlı şeyleri ve bağımlılıkları haram kabul ederek yasaklamıştır (Araf 7/157; Bakara 2/195). Çünkü dindar birey için hem hayatı hem de fiziksel ve psikolojik sağlığı yaratıcı tarafından ona belirli bir süreliğine emanet olarak verilmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de inanların boş ve fayda sağlamayan uğraşlarla ilgilenmedikleri belirtilmiş ve insanların yaptıklarından sadece kendilerinin sorumlu olduğu vurgulanmıştır (Enam 6/164; Müminun 23/3). Böylece gelişmeleri kaçırma korkusuna yol açan kişinin diğer insanların yaptıklarını merak ve takip etme duygusu hem kişiye herhangi bir fayda sağlamaması ve zamanını boşa geçirmesi bağlamında hem de başka kişilerin yaptıklarının diğer bireyleri ilgilendirmemesi gerektiği kapsamında değerlendirilerek yasaklanmıştır. Bununla birlikte din ve maneviyat bağlamında kişilerde gelişmeleri kaçırma korkusuna kaynaklık eden her şeyin en iyisine ve en güzeline sahip olma duygusu îsâr kavramıyla engellenmektedir. İsâr kişinin kendisinden önce diğer insanları düşünebilmesi ve ona göre davranması olduğu için inanan kimselerin dinin gereği olarak paylaşma ve birlikte yaşama duygularına sahip olmaları onları bencillik ve biriktirme hırsı gibi olumsuz duygulardan korunmalarına katkıda bulunmaktadır (Çağrı, 2000; Haşr 59/9).

İnsanların toplumdan soyutlanarak yaşamlarına yalnız devam etmeleri onların konuşma ve paylaşma gibi ihtiyaçlarını sosyal medya yoluyla sanal iletişim ve etkileşim kurarak giderme yoluna itmektedir. Fakat Kur'an ve hadisler de inananlara kardeş gibi yaşamlarını sürmeleri, birbirlerinin kusurlarını veya yaptıkları şeyleri araştırmayıp takip etmekle uğraşmamaları sıklıkla tavsiye edilerek kişilerin merak duygularını kontrol altına almaları sağlanmış ve onların gelişmeleri kaçırma korkusu gibi çeşitli psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyecek durumları yaşamamaları için önlemler alınmıştır (Hucurat 49/10-12; Müslim, Birr 66-144). Ayrıca gelişmeleri kaçırma korkusuna yol açan faktörlerin başında yer alan kişinin mutlu ve huzurlu olamaması sonucu bu gereksinimlerini sanal ortamlarda gidermeye çalışarak daha da huzursuz, kaygılı ve bağımlı olması onun bedensel ve ruhsal açıdan çöküşler yaşamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda din ve maneviyat kişilerin mutlu ve huzurlu olabilmelerinin yolunu yaratıcılarının onlara verdiği sorumlulukları yerine getirmeleri ve kendileri için belirlenen helal veya haram gibi sınırlar çerçevesinde yaşamlarını planlayarak ahiret hayatını kazanmaları olarak belirlemiştir (hud 11/108; Yunus 10/58). Bununla birlikte gelişmeleri kaçırma korkusuna kaynaklık eden amaçsızlık ve yaşamda anlamı bulamama gibi durumlara karşı da din ve maneviyat kişinin yaşam amacının ve hayat felsefesinin yaratıcısına kulluk vazifesi olması gerektiği üzerinde durarak kişileri anlamsızlık ve umutsuzluk karanlığına düşmekten korumaktadır (Zariyat 51/56).

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı "Üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları ile dindarlıkları arasında nasıl bir ilişki vardır?" sorusuna cevap aramaktır. Ayrıca çalışmada cinsiyet, yaş ve yaşam yeri değişkenlerine göre öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlıklarındaki farklılığın araştırılması da hedeflenmektedir. Literatürde gelişmeleri kaçırma korkusu üzerine Çınar (2017), Tayiz (2018), Bor (2018), Terzi (2019), Gezer (2020), Çifçi (2021), Şener (2022), Coşkun (2022), Tekin (2022), Keskinçılıç (2023), Küçük (2023), Ülger (2023), Çetin (2023) ve Sivri (2023) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalar bulunmaktadır. İlgili araştırmalarda örneklem grubu olarak üniversite öğrencileri, öğretmenler, ergenler, sporcular ve lise öğrencileri seçilmiştir. Ancak gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık ilişkisine yönelik herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Araştırmanın temel sorusu çerçevesinde şu hipotezler belirlenmiştir:

H₁: Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık demografik değişkenlere göre farklılaşmaktadır.

H_{2a}: Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır.

H_{2b}: Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık yaş değişkenine göre farklılaşmaktadır.

H_{2c}: Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık yaşam yeri değişkenine göre farklılaşmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Araştırma ilişkisel tarama modelinde bir çalışma olup, gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamaktadır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına denir. İlişkisel tarama modelinde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; değişme varsa bunun nasıl olduğu tespit edilmeye çalışılır (Karasar, 2011).

2.2. Çalışma Grubu

Katılımcıların 196'sı (%52) "erkek", 181'i (%48) "kadın" dır. Araştırma örnekleminin %71,1'i (s=268) "17-20", %28,9'u (s=109) "21 ve üstü" yaş grubundandır. Katılımcıların yaşam yeri %65,5'i (s=247) "il merkezi", %34,5'i (s=130) "ilçe ve köy" dür.

2.3. Araştırma süreci

Araştırma için hazırlanan anket formları 4 Mart ve 10 Mart 2024 tarihleri arasında Konya'da bulunan Kimya Hatun Kız Öğrenci Yurdu, Şemsi Tebrizi Kız Öğrenci Yurdu, Tahir Büyükkörükçü Erkek Öğrenci Yurdu ve Ali Ulvi Kurucu Erkek Öğrenci Yurdu ziyaret edilerek dağıtılmıştır. Çalışmada kullanılacak verilerin sağlıklı olabilmesi için uygulama öncesi yürütücü tarafından araştırma hakkında kısa açıklama yapılmış ve katılımcılar ortalama on beş dakika içerisinde anket formunu doldurmuşlardır. Katılımcılar genel olarak uygulama süresince yürütüciye araştırma anket formundaki sorular hakkında çok fazla soru yöneltmemişler ve herhangi bir açıklama talep etmemişlerdir. Yürütücü katılımcıları uygulama boyunca gözlemlemiş ve onlarda isteksizlik veya endişe durumu görmemiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri anket tekniğinden faydalanılarak toplanmıştır. Araştırmada kişisel bilgi formu, gelişmeleri kaçırma korkusu ölçeği ve dini tutum ölçeğinden oluşan anket formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların cinsiyet, yaş ve hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yer hakkındaki sorular bulunmaktadır.

Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeği: Ölçek kişilerin gelişmeleri kaçırma korkusunu saptamak ve değerlendirmek için Przybylski ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Gökler ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. İlgili ölçek likert türü bir ölçek olup on maddeden oluşmaktadır. Tek faktörlü olan ölçeğin puanlaması beşli derecelendirme biçiminde tasarlanmıştır. Ölçekten alınabilecek puan en az 10 en fazla ise 50'dir. Uyarlayıcı tarafından ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,81 olarak saptanmış, mevcut çalışmada ise 0,85 olarak tespit edilmiştir.

Ok-Dini Tutum Ölçeği: İslami kültür temel alınarak dindarlığı ölçmek amacıyla Ok (2011) tarafından geliştirilmiştir. Likert türü bir ölçek olan ok dini tutum ölçeği sekiz maddeden oluşmaktadır. Dört faktörlü (duygu/davranış/biliş/ilişki) olan ölçeğin puanlaması beşli derecelendirme biçiminde tasarlanmıştır. Ölçekten en az 8 puan en fazla ise 40 puan alınabilir. Geliştirici tarafından ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,91 olarak saptanmış, mevcut çalışmada ise 0,87 olarak tespit edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda 389 anket formu toplanmış ve gerçekleştirilen veri temizleme sürecinden sonra 12 adet form tam olarak doldurulmadığı için çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir. Geriye kalan

377 adet araştırma anket formu değerlendirmeye tabi tutulmuş ve ulaşılan verilere SPSS 25 paket programı aracılığıyla ilgili analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin normal dağılım gösterip göstermeme durumuna göre yapılacak analiz testlerinin değişiklik gösterebilme durumundan dolayı bu bağlamda çoğunlukla kullanılan yöntemlerden biri olan çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir.

Tablo 1. Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık bulguları

	Çarpıklık	Basıklık
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	,040	-,987
Duygu	-,424	-,499
Davranış	-,316	-,608
Biliş	-,541	-,391
İlişki	-,425	-,517
Dindarlık Toplam	-,509	-,439

Üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık düzeyleri ve alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olduğu bulunmuş ve böylece verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (George & Mallery, 2010).

2.6. Araştırma Etiği

Çalışma (08.01.2024 tarih ve 670687 sayılı Selçuk Üniversitesi İ.İ.F. Etik Kurul Onay Belgesi ile) bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlıkları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmamızın hipotezleri doğrultusunda gerçekleştirilmiş veri analizleri yapılmıştır.

3.1. Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 2. Gelişmeleri kaçırma korkusu ölçeği ile ok dini tutum ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkiye ait bulgular

	Dindarlık		Biliş		Duygu		Davranış		İlişki	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	-,892**	0,000	-,880**	0,000	-,885**	0,000	-,865**	0,000	-,870**	0,000

Yapılan korelasyon analizi sonucunda, gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık arasındaki ilişkinin negatif yönde güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, üniversite öğrencilerinin dindarlık puanları yükseldikçe gelişmeleri kaçırma korkularının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır ($r=-,892$, $p<0,01$). Gelişmeleri kaçırma korkusunun dindarlığın alt boyutlarıyla ilişkilerine baktığımızda biliş ($r=-,880$, $p<0,01$), duygu ($r=-,885$, $p<0,01$), davranış ($r=-,865$, $p<0,01$) ve ilişki ($r=-,870$, $p<0,01$) ile istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde güçlü düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Gelişmeleri Kaçırma Korkusu ve Dindarlık ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 3. Gelişmeleri kaçırma korkusu ile cinsiyet arasındaki ilişkiye dair bulgular

	Cinsiyet	Ortalama	S.Sapma	t Değeri	F	P
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	Erkek	30,55	15,48	2,60	,299	,585
	Kadın	26,40	15,31			

Elde edilen bulgulara göre, erkeklerin gelişmeleri kaçırma korkusu ortalamasının ($x=30,55$) kadınların ortalama puanlarından ($x=26,40$) puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t testi sonucunda kişilerarası öfke puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 4. *Dindarlık ile cinsiyet arasındaki ilişkiye dair bulgular*

	Cinsiyet	Ortalama	S.Sapma	t Değeri	F	P
Dindarlık	Erkek	22,77	8,61	-10,89	25,11	0,000
	Kadın	31,38	6,65			
Biliş	Erkek	5,69	2,17	-11,04	34,91	0,000
	Kadın	7,84	1,58			
Duygu	Erkek	5,69	2,17	-11,37	14,24	0,000
	Kadın	8,01	1,73			
Davranış	Erkek	5,52	2,10	-10,73	1,48	0,224
	Kadın	7,67	1,80			
İlişki	Erkek	5,86	2,38	-9,24	44,24	0,000
	Kadın	7,84	1,68			

Tablo 4'e göre, kadınların hem dindarlık puanlarının ortalamasının ($x=31,38$) erkeklerin ortalama puanlarından ($x=22,77$) hem de alt boyut [biliş ($x=7,84/5,69$), duygu ($x=8,01/5,69$), davranış ($x=7,67/5,52$) ve ilişki ($x=7,84/5,86$)] puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t testi sonucunda dindarlık puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ayrıca dindarlığın alt boyutlarından biliş, duygu ve ilişki puanları bakımından da iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 5. *Gelişmeleri kaçırma korkusu ile yaş arasındaki ilişkiye dair bulgular*

	Yaş	Ortalama	S.Sapma	t Değeri	F	P
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	17-20	34,70	14,34	23,52	308,48	0,000
	21 ve Üstü	13,44	2,30			

Elde edilen bulgulara göre, 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu puanlarının ortalamasının ($x=34,70$) 21 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarından ($x=13,44$) puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t testi sonucunda gelişmeleri kaçırma korkusu puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 6. *Dindarlık ile yaş arasındaki ilişkiye dair bulgular*

	Yaş	Ortalama	S.Sapma	t Değeri	F	P
Dindarlık	17-20	24,11	8,78	-14,89	44,53	0,000
	21 ve Üstü	33,77	3,81			
Biliş	17-20	6,04	2,18	-14,45	41,94	0,000
	21 ve Üstü	8,40	,98			
Duygu	17-20	6,09	2,26	-14,11	30,73	0,000
	21 ve Üstü	8,55	1,11			
Davranış	17-20	5,88	2,19	-12,86	32,17	0,000
	21 ve Üstü	8,22	1,28			

İlişki	17-20	6,09	2,25	-14,30	30,49	0,000
	21 ve Üstü	8,59	1,12			

Tablo 6'ya göre, 21 ve Üstü yaş grubundaki öğrencilerin hem dindarlık puanlarının ortalamasının ($x=33,77$) 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarından ($x=24,11$) hem de alt boyut [biliş ($x=8,40/6,04$), duygu ($x=8,55/6,09$), davranış ($x=8,22/5,88$) ve ilişki ($x=8,59/6,09$)] puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t testi sonucunda dindarlık puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ayrıca dindarlığın alt boyutlarından biliş, duygu, davranış ve ilişki puanları bakımından da iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 7. Gelişmeleri kaçırma korkusu ile yaşam yeri arasındaki ilişkiye dair bulgular

	Yaşam Yeri	Ortalama	S.Sapma	t Değeri	F	P
Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	İl Merkezi	36,70	13,12	27,43	186,68	0,000
	İlçe ve Köy	13,09	2,37			

Elde edilen bulgulara göre, yaşam yeri İl Merkezi olan öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu puanlarının ortalamasının ($x=36,70$) yaşam yeri İlçe veya Köy olan öğrencilerin ortalama puanlarından ($x=13,09$) puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t testi sonucunda gelişmeleri kaçırma korkusu puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 8. Dindarlık ile yaşam yeri arasındaki ilişkiye dair bulgular

	Yaşam Yeri	Ortalama	S.Sapma	t Değeri	F	P
Dindarlık	İl Merkezi	22,89	8,05	-18,99	38,41	0,000
	İlçe ve Köy	34,53	3,84			
Biliş	İl Merkezi	5,74	2,00	-18,49	45,47	0,000
	İlçe ve Köy	8,59	,97			
Duygu	İl Merkezi	5,77	2,06	-18,29	27,89	0,000
	İlçe ve Köy	8,76	1,11			
Davranış	İl Merkezi	5,56	1,99	-17,07	25,20	0,000
	İlçe ve Köy	8,43	1,25			
İlişki	İl Merkezi	5,80	2,10	-17,66	28,18	0,000
	İlçe ve Köy	8,73	1,11			

Tablo 8'e göre, yaşam yeri İlçe veya Köy olan öğrencilerin hem dindarlık puanlarının ortalamasının ($x=34,53$) yaşam yeri İl Merkezi olan öğrencilerin ortalama puanlarından ($x=22,89$) hem de alt boyut [biliş ($x=8,59/5,74$), duygu ($x=8,76/5,77$), davranış ($x=8,43/ 5,56$) ve ilişki ($x=8,73/5,80$)] puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uygulanan t testi sonucunda dindarlık puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ayrıca dindarlığın alt boyutlarından biliş, duygu, davranış ve ilişki puanları bakımından da iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları ile dindarlıkları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Araştırmada ayrıca gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık puanlarının cinsiyet, yaş ve yaşam yerine göre farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Araştırmada,

gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık arasındaki ilişkinin negatif yönde güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, dindarlık puanları yükseldikçe gelişmeleri kaçırma korkusunun azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlığın alt boyutları biliş, duygu, davranış ve ilişki arasındaki ilişkinin negatif yönde güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları yaş ve yaşam yeri değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuşken, dindarlıkları ise cinsiyet, yaş ve yaşam yeri değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırmanın temel sorusu olan “Üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları ile dindarlıkları arasında nasıl bir ilişki vardır?” çerçevesinde belirlenen hipotezlerden birincisi olan “Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır” hipotezini test etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık arasındaki ilişkinin negatif yönde güçlü düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, üniversite öğrencilerinin dindarlık puanları yükseldikçe gelişmeleri kaçırma korkularının azaldığı sonucuna ulaşılmış ve araştırmanın H_1 hipotezi doğrulanmıştır. Ayrıca gelişmeleri kaçırma korkusunun dindarlığın alt boyutlarıyla ilişkilerine baktığımızda biliş, duygu, davranış ve ilişki ile istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde güçlü düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, gelişmeleri kaçırma korkusu ile dindarlık ilişkisi üzerine müstakil bir çalışma olmadığı için araştırma verileriyle birlikte değerlendirebileceğimiz sosyal medya bağımlılığı ve dindarlık ilişkisiyle ilgili araştırmalar incelenmiştir. Bu bağlamda Demiroğlu (2021), Akyürek (2022) ve Aydın (2023) tarafından yapılmış çalışmalarda sosyal medya bağımlılığı ile dindarlık arasında negatif bir ilişki saptanmışken, Şahin (2021), Aksakal (2022) ve Öztürk (2023) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalarda ise sosyal medya bağımlılığı ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Kur'an ve hadisler de bireyin bedensel ve ruhsal sağlığına zarar verecek her türlü zararlı şeylerin ve bağımlılıkların haram kabul edilerek yasaklanmış olması ve inanan kimselerden kendilerine fayda sağlamayan uğraşlarla ilgilenmemelerinin istenmesi bağlamında üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları ile dindarlıkları arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Dini kaynaklarda bulunan bireyin hem diğer kişilerin yaptıklarını takip etmemesi ve kusurlarını araştırmaması hem de kendisi için istediğini diğer kimseler içinde istemesi ve her şeyin en güzeline sahip olma duygusunun kardeşlik anlayışının ruhuna aykırı olduğu gibi tavsiyelerin dindar öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkularının düşük olmasında etkili olmuş olabileceği söylenebilir. Ayrıca dinin bireylere mutlu ve huzurlu olmanın yolu olarak yaratıcılarının istediği doğrultuda yaşamayı amaçlamaları ve kendilerini boş yere meşgul edecek faaliyetlerden uzak durarak diğer insanlarla kardeşlik hukukunu gözeterek iletişim kurmalarını yaşam felsefesi olarak sunması öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkuları ile dindarlıkları arasında negatif bir ilişki olmasına katkı sağladığı yorumunda bulunulabilir.

Araştırmanın ikinci hipotezinin birinci alt hipotezini (Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır) test etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, gelişmeleri kaçırma korkusu puanları bakımından erkek ve kadın grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı fakat dindarlık puanları bakımından iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ve araştırmanın H_{2a} hipotezi kısmen doğrulanmıştır. Ayrıca erkeklerin gelişmeleri kaçırma korkusu ortalamasının kadınların ortalama puanlarından daha yüksek olduğu, kadınların ise dindarlık puanlarının ortalamasının erkeklerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, Przybylski ve arkadaşları (2013), Föbker (2018) ve Keskinliç (2023) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalarda gelişmeleri kaçırma korkusunun cinsiyet değişkeniyle anlamlı bir ilişkisinin olduğu saptanmışken, Çınar (2017), Tayiz

(2018), Karatepe (2022) ve İritaş (2024) tarafından yapılmış araştırmalarda ise gelişmeleri kaçırma korkusuyla cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca dindarlığın cinsiyet değişkeniyle anlamlı bir ilişkisinin olduğu Kaya (1998), Yıldırım (2019), Duran (2020) ve Akbulut (2023) tarafından yapılan araştırmalarda tespit edilmişken, Özbaydar (1970), Kavun (2016) ve Geredeli (2024) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalarda ise dindarlıkla cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kadınların erkeklere göre dindarlık puanlarının yüksek olmasına neden olan faktörleri Tarhan (2005) ve Bahadır (2010) şu şekilde açıklamışlardır;

- Kadınların sorunlarla başa çıkmada erkeklere göre daha narin ve kendilerini güçsüz hissetmeleri,
- Kadınların şefkat gösterme ve bağlanma eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olması,
- Günahkarlık ve suçluluk duygusunu kadınların erkeklere göre daha yoğun yaşamaları,
- Kadınların sosyal hayatta cinsellik veya çalışmak gibi birçok konuda engellenmeye maruz kalmaları,
- Dinin emir ve isteklerine kadınların uyma eğiliminin erkeklerden daha yüksek olması.

Erkek ve kadınların gelişmeleri kaçırma korkusu puanları bakımından aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmış olsa da erkeklerin ortalama gelişmeleri kaçırma korku puanları kadınların puanlarından daha yüksektir. Bu duruma erkeklerin oyun oynama, futbol takip etme ve internet üzerinden kumar oynama eğilimlerinin kadınlardan daha yüksek olmasının yol açmış olabileceği söylenebilir. Araştırmanın ikinci hipotezinin ikinci alt hipotezini (Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık yaş değişkenine göre farklılaşmaktadır) test etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık puanları bakımından 17-20 yaş ve 21 ve Üstü yaş grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ve araştırmanın H_{2b} hipotezi doğrulanmıştır. Ayrıca 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu puanlarının ortalamasının 21 ve Üstü yaş grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu, 21 ve Üstü yaş grubundaki öğrencilerin ise dindarlık puanlarının ortalamasının 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, Przybylski ve arkadaşları (2013) ve Çınar (2017) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalarda gelişmeleri kaçırma korkusunun yaş değişkeniyle anlamlı bir ilişkisinin olduğu saptanmışken, Bor (2018) ve Yalçın (2019) tarafından yapılmış araştırmalarda ise gelişmeleri kaçırma korkusuyla yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca dindarlığın yaş değişkeniyle anlamlı bir ilişkisinin olduğu Özbaydar (1970), Kavun (2016) ve Duran (2020) tarafından yapılan araştırmalarda tespit edilmişken, Yapıcı (2007), Çakır (2015) ve Akbulut (2023) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalarda ise dindarlıkla yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

17-20 yaş grubundaki öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu puanlarının ortalamasının 21 ve Üstü yaş grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olmasının bazı nedenleri olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin hem üst sınıflara göre ders yüklerinin daha az olması hem de okula veya kaldığı yurda alışma süreçleri gibi faktörlerin onların sosyal medya ve diğer uygulamalarla daha fazla ilgilenmelerine yol açarak gelişmeleri kaçırma korkusu yaşamalarına neden olduğu değerlendirilebilir. Diğer bir etmen olarak ise 21 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerin okul hayatlarının sonuna doğru yaklaşmış olmaları ve iş hayatına atılacak olmanın onlara verdiği sorumluluk bilincinin onlarda sosyal medya veya diğer uygulamalarla daha az meşgul olmalarından kaynaklı gelişmeleri kaçırma korku puanlarının daha düşük olduğu yorumu yapılabilir. Diğer taraftan 21 ve Üstü yaş grubundaki öğrencilerin dindarlık puanlarının ortalamasının 17-20 yaş grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olması ise bireylerin yaşları ilerledikçe

inanç ve düşüncelerinin daha netleşmesi ve sorgulamalarının azalması bağlamında değerlendirilebilir. Bununla birlikte öğrencilerin yaşları arttıkça tecrübe ve sorumluluklarının onlara kazandırdığı birikimin sağladığı olgunlaşmanın da kişileri dine yaklaştırdığı yorumu yapılabilir.

Araştırmanın ikinci hipotezinin üçüncü alt hipotezini (Gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık yaşam yeri değişkenine göre farklılaşmaktadır) test etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, gelişmeleri kaçırma korkusu ve dindarlık puanları bakımından yaşam yeri İl Merkezi ve İlçe veya Köy olan öğrenci grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiş ve araştırmanın H_{2c} hipotezi doğrulanmıştır. Ayrıca yaşam yeri İl Merkezi olan öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu puanlarının ortalamasının yaşam yeri İlçe veya Köy olan öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu, yaşam yeri İlçe veya Köy olan öğrencilerin ise dindarlık puanlarının ortalamasının yaşam yeri İl Merkezi olan öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, gelişmeleri kaçırma korkusunun yaşam yeri değişkeniyle ilişkisi üzerine bir çalışma tespit edilememiştir. Fakat dindarlığın yaşam yeri değişkeniyle anlamlı bir ilişkisinin olduğu Kurt (2009) ve Duran (2020) tarafından yapılan araştırmalarda saptanmışken, Yakut (2016), Yıldırım (2019) ve Akbulut (2023) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmalarda ise dindarlıkla yaşam yeri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Öğrencilerin üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları bölgelerin onların üzerinde çeşitli etkileri olabileceği düşünülerek yaşam yeri değişkenine göre öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkularının ve dindarlıklarının farklılaşacağı ön görüşü kapsamında ilgili hipotez oluşturulmuş ve hipotez araştırma sonucunda doğrulanmıştır. Yaşam yeri İl Merkezi olan öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu puanlarının ortalamasının yaşam yeri İlçe veya Köy olan öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olması şehir merkezinde ikamet eden kişilerin daha gelişmiş internet hizmetleri ve sosyal ortamlardan etkilenme gibi faktörlerden kaynaklı olabileceği değerlendirmesi yapılabilir. Ayrıca kırsal bölgeler de iş yükünün aile bireyleri tarafından paylaşılması ve yorucu fiziksel işlerin yoğun olmasından dolayı ilçe veya köyde yaşayan öğrencilerin şehir merkezinde yaşayan arkadaşlarına göre hem daha az boş vakitlerinin olması hem de mevcut uygulamalar hakkında çok fazla bilgi sahibi olmamalarının gelişmeleri kaçırma korkusu üzerinde etkili olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Bununla birlikte ilçe ve köyde yaşayanların şehir merkezinde yaşayanlara göre daha kısıtlı imkanlara (bireysel oda, sınırsız internet) sahip olması onların alışkanlıkları üzerinde etkili olacağı için kırsal bölgelerde yetişen öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusunun il merkezlerinde yaşamış öğrencilere göre daha az olmasında etkili olduğu yorumu yapılabilir.

Yeni yapılacak çalışmalarda örneklem grubu olarak çeşitli meslek grupları veya yetişkin bireyler seçilebilir. Gelişmeleri kaçırma korkusunun öğrencilerin okudukları bölüm ile ilişki üzerine araştırma yapılabilir. Literatürde gelişmeleri kaçırma korkusunu etkileyen etmenlerin çeşitliliği üzerine oldukça az sayıda çalışma bulunduğu için bu bağlamda sadece öğrencilerin gelişmeleri kaçırma korkusu üzerinde etkili olan faktörleri inceleyen araştırmalar yürütülebilir. Gelişmeleri kaçırma korkusu ile ilgili disiplinlerarası çalışmalar bulunmadığı için bu yönde araştırmalar tasarlanabilir. Ayrıca gelişmeleri kaçırma korkusu üzerine ülkemizde oldukça sınırlı bir literatür bulunduğu için hem lisansüstü hem de diğer saha araştırmaları gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte araştırma sonucunda ulaşılan bulgular bağlamında gelişmeleri kaçırma korkusu yaşayan bireyler için din ve maneviyat temelli grup rehberlikleri gibi uygulamalı eğitimler geliştirilebilir.

5. Kaynakça

- Aksakal, F. (2022). *Sosyal medya bağımlılığı ve din: BAİBÜ İlahiyat Fakültesi örneği* (Tez No. 769531) [Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akyürek, R. (2022). *Sosyal medya bağımlılığı dindarlık ve ahlaki bütünlük arasındaki ilişkiler* (Tez No. 759841) [Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Argan M., Argan, T., & Gamze, İ. (2018) I wish i were! Anatomy of a Fomsumer. *Journal of Internet Applications and Management*, 9 (1), 43-57. <http://doi.org/10.34231/iuyd.407055>
- Aydın, M. (2000). *Kurumlar sosyolojisi*. Vadi.
- Bahadır, A. (2010). *Dindarlığı etkileyen faktörler*. Anadolu Üniversitesi.
- Bor, H. (2018). *Ergenlerde sosyal medyaya yönelik tutum, sosyal medya kullanımında gelişmeleri kaçırma korkusu ve sosyal kaygı arasındaki* (Tez No.502543) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çınar, Y. (2017). *Üniversite öğrencilerinde sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusunun düzeyi ve ilişkili etmenler* (Tez No. 458778) [Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Duran, M. E. (2020). *Eleştirel düşünce ve dindarlık* (Tez No. 636806) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Efeler, N. (2023). *Lise öğrencilerinde dindarlık ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma* (Tez No. 831858) [Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Geredeli, M. (2024). *Sosyal medya mahremiyet ve dindarlık ilişkisi üzerine bir araştırma* (Tez No. 850030) [Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Hökelekli, H. (2016). *Din psikolojisine giriş*. Dem.
- Hato, B. (2013). *Mobile phone checking behavior out of a fear of missing out: Development, psychometric properties and test-retest reliability of a C-FoMOScale*. (Master's Thesis, Faculty of Humanities Tilburg University).
- Hodkinson, C. (2016). Fear of missing out (fomo) marketing appeals: A conceptual model. *Journal of Marketing Communications*, 25(1), 65-88. <https://doi.org/10.1080/13527266.2016.1234504>
- İrıtış, B. (2024). *Akıllı telefon bağımlılığının akademik başarıya etkisinde gelişmeleri kaçırma korkusunun* (Tez No. 847274) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel.
- Kavun, Y. (2016). *Ergenlerde dindarlık ve insani değerler* (Tez No. 438993) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, M. (1998). *Dini eğitimde iletişim ve dini tutum*. Etüt.
- Keskinkılıç, B. (2023). *Üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkusu düzeyleri ile sosyal ağ bağımlılığı, bağlanma stilleri ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*

- (Tez No. 793272) [Yüksek Lisans Tezi, Binali Yıldırım Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Küçük Aydın, E. (2023). *Dindarlık ve sosyal medya bağımlılığı ilişkisi üzerine bir araştırma* (Tez No. 791919) [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Milyavskaya, M., Saffran, M., Hope, N., & Koestner, R. (2018). Fear of missingout: prevalence, dynamics, and consequences of experiencing FOMO. *Motiv Emot*, 42(3), 725–737. <http://doi.org/10.1007/s11031-018-9683-5>
- Özbaydar, B. (1970). *Din ve tanrı inancının gelişmesi üzerine bir araştırma*. Baha.
- Öztürk, M. (2023). *Beliren yetişkinlik döneminde sosyal medya bağımlılığı ve dindarlığın beden algısı üzerine etkisi* (Tez No. 782541) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Przyblyski, A. K., Murayama, K., Dehaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014>
- Russell, A. (2020). *The effects of depressive symptoms on social media use mediated by fomo*. (Master's thesis, Richmond, University of Richmond).
- Tanhan, F., Özok, H. İ., & Tayiz, V. (2022). Gelişmeleri kaçırma korkusu (FoMO): Güncel bir derleme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14 (1), 74-85. <https://doi.org/10.18863/pgy.942431>
- Tarhan, N. (2005). *Kadın Psikolojisi*. Nesil.
- Tayiz, V. (2018). *Üniversite öğrencilerinin gelişmeleri kaçırma korkusu ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 531200) [Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yalçın, S. (2019). *Ergenlerde sosyal ortamlarda gelişmeleri kaçırma korkusu, başarı ve yalnızlık değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 592833) [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh sağlığı ve din: Psikososyal uyum ve dindarlık*. Karahan.